

DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-40>
УДК 35.08:37.046

Козлов Костянтин Іванович,
кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри публічної політики
навчально-наукового інституту “Інститут державного управління”
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, м. Харків, 61022, Україна
e-mail: kostyk_1975@ukr.net <https://orcid.org/0000-0001-5688-6638>

ГРОМАДЯНСЬКА ОСВІТА ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ

Анотація. Стаття досліджує громадянську освіту публічних службовців в Україні як інструмент зміцнення демократичного врядування в умовах глобальних викликів, таких як війна, дезінформація та європейська інтеграція, а також можливостей, зокрема цифровізації та міжнародної співпраці. Актуальність теми зумовлена необхідністю формування активного громадянства, соціальної згуртованості та підвищення ефективності державного управління в період трансформацій українського суспільства. Автор аналізує роль громадянської освіти у розвитку політичної культури, правосвідомості та етичних стандартів службовців, наголошуючи на її значенні для протидії авторитарним тенденціям і забезпечення стабільності.

Дослідження спирається на системний підхід і методи аналізу літератури, порівняльного аналізу з досвідом США, Великої Британії та Сінгапуру, а також кейс-методу для оцінки практик в Україні. Показано, що громадянська освіта є фрагментарною через недостатню системність і державну підтримку, хоча вона сприяє адаптації службовців до кризових умов. Порівняння з міжнародними моделями підкреслює потенціал інтеграції цифрових технологій і практичних компетентностей, таких як медіаграмотність, для вдосконалення підготовки. Особливу увагу приділено трьом шляхам навчання: «про», «для» та «через» демократію і права людини, які формують комплексну компетентність службовців.

Висновки вказують на необхідність адаптивних програм і посилення координації для реалізації потенціалу громадянської освіти. Рекомендації включають використання закордонного досвіду та цифрових платформ. Перспективи подальших досліджень охоплюють емпіричну оцінку ефективності програм і аналіз їхнього впливу на прозорість управління. Стаття підкреслює стратегічну роль освіти у розвитку демократичного суспільства.

Ключові слова: громадянська освіта, публічні службовці, державне управління, демократичне врядування, глобальні виклики, можливості.

Як цитувати: Козлов К. І. Громадянська освіта публічних службовців в Україні в умовах глобальних викликів та можливостей. *Державне будівництво*. 2024. № 2 (36). С. 585–604. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-40>

In cites: Kozlov, K.I. (2024). Civic education of public servants in Ukraine in the context of global challenges and opportunities. *State Formation*, no. 2 (36), 585–604. DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-2-40> [in Ukrainian].

© Козлов К. І., 2024

This is an open access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License 4.0

Постановка проблеми. Вивчення проблем впровадження громадянської освіти є надзвичайно актуальним з огляду на важливість цього процесу для розвитку демократичного суспільства, формування активного громадянства та забезпечення стабільності та ефективності державного управління. Громадянська освіта сприяє розвитку політичної культури, правосвідомості та соціальної відповідальності, що є ключовими чинниками для підтримки демократичних інститутів і громадянської злагоди.

Однією з головних причин актуальності дослідження проблем громадянської освіти є її вирішальна роль у формуванні активних та обізнаних громадян. Громадянська освіта допомагає людям розуміти свої права та обов'язки, механізми функціонування держави та суспільства, а також способи участі в політичному житті. Це знання сприяє розвитку активного громадянства, що є основою для підтримки демократичних процесів і запобігання авторитарним тенденціям.

Актуальність вивчення громадянської освіти також обумовлена необхідністю забезпечення соціальної згуртованості та протидії поляризації суспільства. У сучасних умовах, коли суспільства стикаються з численними викликами, такими як політична поляризація, поширення дезінформації та екстремізму, громадянська освіта може відігравати ключову роль у зміцненні суспільної злагоди. Вона сприяє розвитку критичного мислення, толерантності та взаємоповаги, що допомагає зменшити соціальну напругу та підтримувати стабільність у суспільстві.

Ще одним важливим аспектом є вплив громадянської освіти на ефективність державного управління. Публічні службовці, які отримали належну громадянську освіту, краще розуміють принципи демократичного управління, права людини та верховенство права. Це сприяє підвищенню їхньої професійної компетентності, етичних стандартів та здатності приймати обґрунтовані та справедливі рішення. Вивчення проблем впровадження громадянської освіти дозволяє визначити найкращі практики та підходи до підготовки публічних службовців, що, в свою чергу, сприяє підвищенню ефективності державного апарату.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема громадянської освіти публічних службовців в Україні в контексті глобальних викликів і можливостей є відносно новою, але активно розвивається, особливо з огляду на сучасні трансформації українського суспільства, європейську інтеграцію та вплив російської агресії. Останні дослідження та публікації зосереджуються на формуванні компетентностей державних службовців, їхній ролі в демократичних процесах та адаптації до глобальних змін.

Дослідження підкреслюють, що громадянська освіта є критично важливою для розвитку демократичного врядування в Україні. У контексті глобальних викликів, таких як війна, міграція, економічна нестабільність та кліматичні зміни, публічні службовці потребують не лише професійних знань, а й громадянських компетентностей. Наприклад, у [12] акцентується увага на

необхідності розвитку громадянських навичок, таких як політична неупередженість, патріотизм і толерантність, для забезпечення відновлення України та її інтеграції до європейського простору. Автори зазначають, що принципи публічного управління, розроблені програмою SIGMA, стають основою для формування громадянської освіти службовців.

Російська агресія, що розпочалася у 2014 році та посилилася у 2022 році, суттєво вплинула на підходи до громадянської освіти. У публікації [13] підкреслюється, що війна створила нові виклики для державних інститутів, зокрема потребу в швидкій адаптації службовців до кризових умов. Дослідження показує, що громадянська освіта допомагає службовцям ефективніше взаємодіяти з громадянським суспільством, залучати волонтерів і відповідати на потреби населення в умовах війни. Також наголошується на важливості цифровізації та прозорості в роботі державних структур, що є частиною громадянських компетентностей.

Порівняльні дослідження, такі як [14], звертають увагу на те, як Україна може адаптувати європейські моделі громадянської освіти. Автори зазначають, що в Польщі чи країнах ЄС громадянська освіта для службовців інтегрована в державну політику і включає тренінги з прав людини, медіаграмотності та участі в управлінні. В Україні ж цей процес залишається фрагментарним, переважно залежним від громадських організацій і міжнародних фондів, а не держави. Це підтверджує і стаття [15], де наголошується на «громадянському вакуумі» через недостатню увагу держави до системної освіти.

Аналіз показує, що попри прогрес, існують суттєві прогалини. Наприклад, у [16] наголошується на низькому рівні громадянської обізнаності як серед населення, так і серед службовців, що ускладнює впровадження реформ. Дослідження [17] підкреслює брак конкуренції між програмами підготовки службовців і недостатню якість навчальних матеріалів. Також бракує системного вивчення впливу громадянської освіти на ефективність роботи державних органів у кризових умовах.

Метою статті є дослідження особливостей впровадження громадянської освіти для публічних службовців в Україні в контексті сучасних глобальних викликів та можливостей, а також розробка рекомендацій щодо підвищення її ефективності для зміцнення демократичного врядування та активного громадянства.

Застосована методологія і методи. Дослідження спирається на системний підхід, який розглядає громадянську освіту як інтегральну частину демократичного врядування в умовах глобальних трансформацій. Використовуються методи аналізу літератури для оцінки теоретичних напрацювань і нормативної бази, порівняльний аналіз для зіставлення українських і міжнародних практик, кейс-метод для вивчення конкретних програм підготовки публічних службовців в Україні, а також синтез і узагальнення отриманих даних для формулювання практичних рекомендацій, що враховують сучасні виклики (війна, дезінформація) та можливості (цифровізація, міжнародна співпраця).

Виклад основного матеріалу. Вивчення проблем впровадження громадянської освіти є надзвичайно актуальним, оскільки вона відіграє ключову роль у формуванні активного громадянства, забезпеченні соціальної згуртованості, підвищенні ефективності державного управління та розвитку глобальної свідомості. Розуміння та вирішення цих проблем сприятиме побудові стабільного, справедливого та демократичного суспільства, здатного ефективно реагувати на сучасні виклики та забезпечувати стійкий розвиток.

Розглянемо декілька визначень терміну «громадянська освіта» з різних точок зору. З точки зору академічної науки, «громадянська освіта – це цілеспрямований процес навчання, який забезпечує знання, навички та цінності, необхідні для активної участі в житті демократичного суспільства. Вона охоплює вивчення політичних і правових систем, прав і обов'язків громадян, а також принципів етики та соціальної відповідальності» [7]. У свою чергу, як наголошують практики «громадянська освіта – це навчально-виховний процес, який розвиває у громадян розуміння їхніх прав і обов'язків, сприяє формуванню навичок критичного мислення, участі у демократичних процесах та прийнятті обґрунтованих рішень у громадському житті. Вона покликана формувати громадянську свідомість і відповідальність, необхідні для підтримки демократії та верховенства права» [8].

Поєднання двох вищезгаданих підходів дозволяє визначити громадянську освіту, як комплекс освітніх заходів, спрямованих на підготовку громадян до свідомої, активної та відповідальної участі в суспільному і політичному житті. Громадянська освіта включає навчання про структуру державного управління, права людини, громадські обов'язки та основні демократичні цінності.

У контексті нашого дослідження наголосимо, що громадянська освіта публічних службовців – це спеціалізований освітній процес, спрямований на розвиток у державних службовців знань, навичок і цінностей, необхідних для ефективного виконання їхніх службових обов'язків у відповідності до принципів демократії, прав людини та верховенства права. Громадянська освіта поєднує навчання про структуру державного управління, етичні стандарти, громадянські права та обов'язки, механізми громадської участі та взаємодії з громадськістю, а також розвиток критичного мислення та соціальної відповідальності. Зазначимо, що громадянська освіта сприяє формуванню у публічних службовців розуміння ролі громадянського суспільства, зміцненню демократичних інститутів і забезпеченню прозорості та підзвітності в державному управлінні.

Сутність громадянської освіти публічних службовців полягає у всебічному розвитку їхніх знань, навичок і ціннісних установок, необхідних для виконання професійних обов'язків в умовах демократичного суспільства. Цей процес має кілька ключових аспектів:

1. Громадянська освіта допомагає публічним службовцям глибше розуміти основні принципи демократії, такі як верховенство права, поділ влади, прозорість та підзвітність. Вона також забезпечує знання про права людини і

громадянські свободи, що є фундаментальними для захисту інтересів громадян і підтримки справедливого суспільства.

2. Освіта у цій сфері сприяє формуванню високих етичних стандартів серед публічних службовців, включаючи чесність, справедливість, неупередженість і відповідальність. Це допомагає запобігати корупції та зловживанням владою, сприяючи підвищенню довіри громадян до державних інституцій.

3. Громадянська освіта розвиває у службовців навички критичного мислення, що дозволяє їм аналізувати складні ситуації, оцінювати різні точки зору та приймати обґрунтовані рішення. Це особливо важливо в умовах швидких змін і невизначеності, що характеризують сучасне суспільство.

4. Освіта публічних службовців включає вивчення механізмів громадської участі у державному управлінні, таких як громадські слухання, консультації, референдуми та інші форми взаємодії з громадянами. Це сприяє залученню громадськості до процесу прийняття рішень, що підвищує легітимність та ефективність політик і програм.

5. Важливим аспектом є розвиток у службовців почуття соціальної відповідальності та навичок ефективної комунікації з громадськістю. Це включає здатність слухати і враховувати думки та потреби громадян, сприяти їхньому активному залученню до суспільного життя та забезпечувати зворотний зв'язок.

6. Громадянська освіта готує публічних службовців до ефективного роботи в умовах сучасних глобальних викликів, таких як цифрова трансформація, зміни клімату, міграційні процеси та інші соціально-економічні зміни. Вона забезпечує необхідні знання та навички для розробки та реалізації політик, спрямованих на вирішення цих викликів.

Отже, сутність громадянської освіти публічних службовців полягає у формуванні комплексної компетентності, що включає знання, навички та цінності, необхідні для ефективного і відповідального виконання службових обов'язків у демократичному суспільстві. Цей процес сприяє зміцненню демократичних інститутів, підвищенню довіри громадян до державних інституцій та забезпеченню сталого розвитку суспільства.

Мета громадянської освіти публічних службовців полягає у формуванні компетентних, етично свідомих і відповідальних державних службовців, здатних ефективно виконувати свої обов'язки в умовах демократичного суспільства. Ця мета досягається через забезпечення службовців необхідними знаннями, навичками та цінностями, що сприяють розумінню і підтримці демократичних принципів та верховенства права. Освітній процес має сприяти глибокому розумінню публічними службовцями основних принципів демократії, прав людини та верховенства права, що є фундаментальними для стабільного та справедливого суспільства.

Одним із ключових завдань громадянської освіти є підвищення професійної компетентності публічних службовців. Вона повинна забезпечувати їх знаннями та навичками, необхідними для прийняття обґрунтованих рішень, ефективного управління державними ресурсами та

розробки і реалізації політик, що відповідають потребам громадян. Крім того, громадянська освіта має сприяти розвитку високих етичних стандартів, чесності, справедливості та соціальної відповідальності, що є критично важливими для запобігання корупції та зловживанням владою.

Базовим документом, що регламентує впровадження та здійснення громадянської освіти публічних службовців в Україні є Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, яка була затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України № 710-р від 03 жовтня 2018 року (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2022 р. № 893-р) [3].

У Концепції під громадянською освітою розуміється «освіта на основі національних та загальнолюдських цінностей, спрямована на формування та розвиток громадянських компетентностей, які надають особі можливість реалізовувати і захищати права та свободи людини і громадянина, відповідально ставитися до прав та громадянських обов'язків, дотримуватися їх, відігравати активну роль у суспільному житті з метою захисту демократії і верховенства права, а також на усвідомлення громадянами, що носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ. Також зазначається, що «Кожна людина та громадянин через реалізацію своїх виборчих та інших прав, дії, сумлінну сплату податків і рішення на місцевому та національному рівні несе персональну відповідальність за розвиток України, територіальних громад, професійних та інших спільнот в усіх сферах життя» [3].

Концепція розвитку громадянської освіти в Україні базується на необхідності створити сприятливі умови для формування та розвитку громадянських компетентностей людини на всіх рівнях освіти та в усіх складниках освіти, що дасть змогу громадянам краще розуміти та реалізувати свої права в умовах демократії, відповідально ставитися до своїх прав та обов'язків, брати активну участь у суспільно-політичних процесах, а також усвідомлено забезпечувати захист, утвердження та розвиток демократії.

Громадянські компетентності поруч із соціальними включені до восьми основних компетентностей для навчання впродовж усього життя Рекомендаціями Європейського Парламенту та Ради (ЄС) від 18 грудня 2006 р.

До основних громадянських компетентностей належать:

- розуміння власної громадянської (державної), національної та культурної ідентичності, повага до інших культур та етносів;
- здатність берегти українські традиції та духовні цінності, володіти відповідними знаннями, вміннями та навичками, спроможність реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства;
- розуміння значення національної пам'яті та її впливу на суспільно-політичні процеси;
- знання європейських цінностей, зокрема принципів демократії, та здатність застосовувати їх у повсякденному житті;
- розуміння та сприйняття цінності прав і свобод людини, вміння відстоювати свої права та права інших;

– розуміння та сприйняття принципів рівності та недискримінації, поваги до гідності людини, толерантності, соціальної справедливості, доброчесності, вміння втілювати їх у власні моделі поведінки, здатність попереджувати та розв'язувати конфлікти;

– знання та розуміння державного устрою, державного управління в усіх сферах суспільного життя на всеукраїнському та місцевому рівні;

– знання механізмів участі в суспільному, суспільно-політичному та державному житті та вміння їх застосовувати разом із прийняттям рішень на всеукраїнському та місцевому рівні; відповідальне ставлення до своїх громадянських прав і обов'язків, пов'язаних із участю в суспільно-політичному житті;

– здатність формувати та аргументовано відстоювати власну позицію, поважаючи відмінні думки/позиції, якщо вони не порушують прав та гідності інших осіб;

– здатність критично аналізувати інформацію, розглядати питання з різних позицій, приймати обґрунтовані рішення;

– здатність до соціальної комунікації та вміння співпрацювати для розв'язання проблем спільнот різного рівня, зокрема шляхом волонтерської діяльності [3].

Основними стратегічними напрямками громадянської освіти є:

– правова освіта громадян, зокрема в частині розуміння та вміння реалізовувати власні права та обов'язки;

– посилення здатності брати участь у суспільному житті та використовувати можливості для впливу на процес прийняття рішень на всеукраїнському та місцевому рівні (реалізація права на участь).

Наголошується, що «громадянська освіта має охоплювати всі види освіти (формальну, неформальну, інформальну), а також всі складники, рівні освіти і вікові групи громадян, зокрема освіту дорослих, та бути спрямованою на формування громадянських компетентностей. Громадянська освіта має бути практичною і повинна допомагати у набутті необхідних компетентностей» [3].

Більш того акцент робиться на тому, що «важливим є не лише забезпечення вільних виборів до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, але і постійна широка участь громадян у суспільно-політичних процесах, використання можливостей для осмислення, обговорення та співучасті у прийнятті рішень, інформованість про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, вплив на власне життя і життя громади. Для цього потрібні як інструменти, гарантовані владою, так і компетентності громадян, які дають змогу користуватися наданими можливостями для участі та прийняття рішень» [3].

Основними змістовими напрямками громадянської освіти є:

– права людини і громадянина;

– участь громадян в управлінні державними справами;

– використання судової системи для захисту громадянських прав;

- використання інших механізмів захисту прав людини на національному та міжнародному рівні;
- участь громадян та інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної політики, вирішенні питань місцевого значення, процесах прийняття рішень на різних рівнях;
- відповідальне ставлення до своїх обов'язків;
- національно-патріотичне виховання;
- критичне мислення;
- медіаосвіта;
- волонтерська діяльність.

Якщо говорити безпосередньо про публічних службовців, громадянська освіта спрямована на:

- розвиток навичок демократичного врядування та участь у ньому, застосування механізму захисту прав людини;
- розвиток відкритості та толерантності до нового, усвідомлення важливості багатоманіття думок;
- сприяння усвідомленню цінності закону та доброчесності, готовності в повному обсязі виконувати громадянські обов'язки, захищати державний устрій;
- формування здатності набувати громадянами нових компетентностей [3].

Громадянська освіта базується на трьох видах відповідальності та передбачає активну роль кожного з цих секторів у забезпеченні ефективного функціонування демократичного суспільства:

- відповідальність влади;
- відповідальність бізнесу;
- відповідальність громадянського суспільства.

Влада, в особі держави та органів публічного управління, має низку ключових відповідальностей, що визначають її роль у цьому процесі.

По-перше, влада відповідає за створення та підтримку правової та інституційної основи для забезпечення громадянської освіти. Це включає розробку законодавчих актів, що регулюють діяльність освітніх установ, забезпечують доступ до якісної освіти та сприяють розвитку громадянських компетенцій. Важливим аспектом є також забезпечення незалежності судової системи та дотримання принципів верховенства права, що формує довіру громадян до державних інституцій.

По-друге, влада відповідає за розробку та реалізацію освітньої політики, яка спрямована на інтеграцію громадянської освіти в навчальні програми. Це включає визначення стандартів освіти, розробку навчальних планів та програм, що сприяють формуванню у громадян знань про їхні права та обов'язки, принципи демократичного управління та соціальної відповідальності. Влада також має забезпечувати професійну підготовку педагогів і публічних службовців, що реалізують громадянську освіту.

По-третє, влада повинна активно підтримувати освітні та громадські ініціативи, спрямовані на розвиток громадянської освіти. Це може включати

фінансову підтримку, гранти, технічну допомогу та інші ресурси для освітніх проектів і програм, що сприяють залученню громадян до активного суспільного життя. Важливою є також підтримка досліджень і аналітичних центрів, що займаються питаннями громадянської освіти.

По-четверте, однією з головних відповідальностей влади є забезпечення прозорості та підзвітності своєї діяльності. Це передбачає відкритість у прийнятті рішень, доступність інформації про діяльність державних органів та механізми зворотного зв'язку з громадянами. Така прозорість сприяє зміцненню довіри до влади та залученню громадян до процесу прийняття рішень.

По-п'яте, влада відповідає за створення сприятливих умов для активної участі громадян у суспільному житті. Це включає підтримку ініціатив громадянського суспільства, забезпечення свободи слова, зібрань та асоціацій, а також захист прав громадян на участь у політичному та соціальному житті. Важливим аспектом є також розвиток інфраструктури, що сприяє взаємодії між громадянами та державними інституціями.

І на останок, влада повинна активно протидіяти дезінформації та зміцнювати інформаційну безпеку. Це включає розробку та реалізацію стратегій боротьби з фейковими новинами, підтримку медіа-грамотності серед громадян та забезпечення доступу до надійної та об'єктивної інформації. Інформаційна безпека є важливою складовою громадянської освіти, оскільки вона сприяє формуванню критичного мислення та захисту демократичних цінностей.

У контексті громадянської освіти, бізнес відіграє важливу роль, доповнюючи зусилля влади і громадянського суспільства. Відповідальність бізнесу полягає у забезпеченні умов для розвитку громадянських компетенцій серед своїх працівників, підтримці освітніх ініціатив та сприянні соціальній відповідальності. Основні аспекти цієї відповідальності включають:

1. Бізнес має відповідальність за створення програм професійного розвитку, що включають елементи громадянської освіти. Це можуть бути навчальні курси, тренінги та семінари, спрямовані на розвиток у працівників знань про права людини, етичні стандарти, принципи демократичного управління та соціальну відповідальність. Важливо також сприяти підвищенню кваліфікації працівників через участь у зовнішніх освітніх програмах та ініціативах.

2. Бізнес відповідає за впровадження та підтримку етичних стандартів у своїй діяльності. Це включає дотримання принципів прозорості, справедливості та відповідальності перед суспільством. Корпоративна соціальна відповідальність передбачає активну участь бізнесу у вирішенні соціальних та екологічних проблем, підтримку громадських ініціатив і внесок у розвиток суспільства. Компанії можуть підтримувати проекти, спрямовані на підвищення рівня громадянської освіти та залучення громадян до активної участі у суспільному житті.

3. Бізнес має відповідальність за встановлення партнерських відносин з освітніми установами, громадськими організаціями та іншими стейкхолдерами для підтримки громадянської освіти. Це можуть бути спільні проекти, грантові програми, стажування для студентів та молодих фахівців, а також участь у розробці навчальних програм. Таке партнерство сприяє обміну знаннями і ресурсами, що підвищує ефективність освітніх ініціатив.

4. Бізнес відповідає за створення сприятливого робочого середовища, що сприяє розвитку громадянських компетенцій серед працівників. Це включає забезпечення рівних можливостей, підтримку інклюзивності та недискримінації, а також сприяння активному залученню працівників до корпоративних і громадських ініціатив. Таке середовище сприяє формуванню у працівників почуття соціальної відповідальності та залученості до життя суспільства.

5. Бізнес також має відповідальність за підтримку інформаційної грамотності серед своїх працівників і клієнтів. Це включає навчальні програми та кампанії, спрямовані на розвиток критичного мислення, навичок роботи з інформацією та протидію дезінформації. Компанії можуть сприяти поширенню надійної та об'єктивної інформації, що є важливим елементом громадянської освіти.

У свою чергу, громадянське суспільство, що включає неурядові організації, громадські об'єднання, професійні асоціації та інші форми суспільної активності, відіграє ключову роль у процесі громадянської освіти. Відповідальність громадянського суспільства полягає у формуванні активних та свідомих громадян, сприянні розвитку демократичних інститутів та захисту прав людини. Головні напрямки такої відповідальності включають:

– громадянське суспільство відповідає за формування громадянської свідомості та активності серед населення. Це здійснюється через проведення інформаційних кампаній, освітніх програм, тренінгів та семінарів, спрямованих на підвищення рівня знань громадян про їхні права та обов'язки, принципи демократії та соціальної відповідальності. Такі ініціативи сприяють формуванню активного громадянства, здатного до участі у суспільному житті та прийнятті рішень.

– громадянське суспільство відіграє важливу роль у захисті прав людини та демократичних цінностей. Це включає моніторинг діяльності державних інституцій, виявлення та реагування на порушення прав людини, надання правової допомоги та підтримки постраждалим, а також просування принципів справедливості, рівності та недискримінації. Громадські організації також можуть брати участь у розробці та лобіюванні законодавчих ініціатив, спрямованих на зміцнення правових гарантій.

– громадянське суспільство відповідає за забезпечення прозорості та підзвітності державних органів. Це здійснюється через громадський контроль, участь у процесах прийняття рішень, організацію публічних обговорень та дебатів, а також проведення незалежних розслідувань і досліджень. Така діяльність сприяє зміцненню довіри громадян до державних інституцій та підвищенню ефективності їхньої роботи.

– громадянське суспільство відповідає за сприяння соціальній відповідальності та солідарності серед населення. Це включає підтримку ініціатив, спрямованих на вирішення соціальних проблем, таких як бідність, безробіття, дискримінація та інші. Громадські організації можуть залучати громадян до волонтерської діяльності, благодійних акцій та інших форм соціальної активності, що сприяють зміцненню соціальної згуртованості та солідарності.

– громадянське суспільство відіграє важливу роль у просуванні принципів інклюзивності та різноманітності. Це включає забезпечення рівних можливостей для всіх громадян, незалежно від їхніх соціальних, економічних, етнічних, релігійних та інших характеристик. Громадські організації можуть здійснювати проекти та програми, спрямовані на підтримку вразливих груп населення, захист їхніх прав та інтеграцію в суспільство.

– громадянське суспільство відповідає за освіту та розвиток громадянських компетенцій серед населення. Це включає проведення навчальних заходів, розробку навчальних матеріалів, поширення інформації та знань про громадянські права і обов'язки, а також сприяння розвитку критичного мислення та навичок громадянської участі. Громадські організації можуть співпрацювати з освітніми установами, бізнесом та владою для досягнення цих цілей.

Підсумовуючи, можна стверджувати, що відповідальність влади, у контексті громадянської освіти, полягає у створенні правових та інституційних умов, здійсненні освітньої політики, підтримці освітніх ініціатив, забезпеченні прозорості та підзвітності, створенні сприятливого середовища для громадянської активності та протидії дезінформації. Відповідальність бізнесу, у контексті громадянської освіти, полягає у підтримці освіти і професійного розвитку, впровадженні етичних практик та корпоративної соціальної відповідальності, партнерстві з освітніми та громадськими організаціями, створенні сприятливого робочого середовища та підтримці інформаційної грамотності. Виконання цих обов'язків сприяє формуванню активного та свідомого громадянства, підвищує рівень довіри до бізнесу і зміцнює демократичні інститути. І, відповідальність громадянського суспільства, у контексті громадянської освіти, полягає у формуванні громадянської свідомості та активності, захисті прав людини та демократичних цінностей, забезпеченні прозорості та підзвітності влади, сприянні соціальній відповідальності та солідарності, просуванні інклюзивності та різноманітності, а також освіті та розвитку громадянських компетенцій. Виконання цих обов'язків сприяє формуванню активного та свідомого громадянства, зміцненню демократичних інститутів та забезпеченню сталого розвитку суспільства.

Наразі запропонуємо три шляхи навчання громадянської освіти:

- навчання «про» демократію і права людини;
- навчання «для» демократії і прав людини;
- навчання «через» демократію і права людини.

Навчання «про» демократію та права людини полягає в тому, що публічні службовці повинні мати чітке розуміння сутності демократії, своїх прав та обов'язків. Вони повинні знати, якими документами закріплені ці права, як вони можуть бути захищені, і які обов'язки вони повинні виконувати. Як державні службовці, вони мають розуміти принципи функціонування конституції своєї країни та основи політичної системи, у якій вони працюють.

Навчання «для» демократії і прав людини полягає у тому, що публічні службовці повинні навчитися активно брати участь у житті своїх спільнот і усвідомлювати, як вони можуть реалізувати та захищати права людини. Демократичні цінності та практики мають бути вивчені та закріплені для застосування у вирішенні існуючих проблем і викликів. Для того щоб стати повноправними та активними учасниками суспільства, службовці мають вміти працювати разом в інтересах загального блага, поважати думку кожного, навіть якщо вона протилежна, брати участь у політичному процесі, а також культивувати звички та цінності демократії і прав людини в повсякденному житті та діяльності. У результаті публічні службовці починають відчувати себе корисними та визнаними членами суспільства, здатними позитивно впливати на життя суспільства та забезпечувати його розвиток.

Навчання «через» демократію та права людини наголошує на тому, що публічним службовцям необхідне сприятливе навчальне середовище та відповідні методи навчання, які дозволяють їм здійснювати свої права, такі як свобода думки та висловлювання. Вони повинні мати можливість брати участь в управлінні своїми організаціями, реалізуючи свої права та виконуючи обов'язки. Службовці покладаються на своїх наставників як на моделі для наслідування щодо дотримання принципів взаємної поваги, терпимості та мирного врегулювання конфліктів. У всіх цих аспектах демократія і права людини служать педагогічною нормою як через навчальні курси, так і через модель організаційного мікросуспільства.

За таких умов абсолютно цікавим є сприйняття та розуміння публічними службовцями конституційних положень, що мають бути в основі функціонування держави в цілому.

У Конституції України базовою є стаття 1: Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава [2].

Отже, дозволимо собі наукову рефлексію [1].

По-перше, у визначенні України як держави присутні два слова синоніми: суверенний та незалежний. Якщо звернутись до Великого тлумачного словника сучасної української мови (Словник) знаходимо такі визначення, що стосуються суверенітету держави та її територіальної цілісності:

– суверенний – незалежний, самостійний у зовнішніх та внутрішніх справах [5];

– незалежний – самостійний у міжнародних відносинах та у внутрішніх справах [4].

Слід наголосити, що питання суверенітету неодноразово стояли у порядку денному Конституційного Суду України. Більш того, в одному з своїх перших рішень КСУ наголоси, що «Конституція України прийнята Верховною Радою України від імені Українського народу (преамбула Конституції України), який відповідно до статті 5 Конституції України має виключне право визначати і змінювати конституційний лад в Україні. Це право не може бути узурповано державою, її органами або посадовими особами (там же). Отже, прийняття Конституції України Верховною Радою України було безпосереднім актом реалізації суверенітету народу, який тільки одноразово уповноважив Верховну Раду України на її прийняття» [6]. А отже, мова йде про народний суверенітет. У той же час, диференціювання понять «суверенний» та «незалежний» у цих рішеннях відсутнє.

Проте, дозволимо собі власне бачення щодо розрізнення цих двох понять. На нашу думку, Україна є незалежною щодо прийняття рішень, які стосуються реалізації внутрішньої політики, та суверенною від посягань ззовні на процес прийняття таких рішень. Тобто, жодна країна світу не може диктувати нашій державі правила, які стосуються внутрішнього розвитку України та життя її громадян.

Що стосується демократичності зазначимо, що рівень демократичності держави залежить від рівня участі громадян в управлінні державними справами. Така участь може бути прямою або опосередкованою. Пряма участь – через роботу в органах державної влади та органах місцевого самоврядування, опосередкована – через участь у виборах та референдумах. Проблема щодо роботи в органах державної влади та органах місцевого самоврядування полягає насамперед у заангажованості та непрозорості проведення конкурсів на заміщення вакантних посад у цих органах. Одним із негативних факторів, також, є політична або корпоративна лояльність, що подекуди ще спостерігається при доборі на посади державної служби чи служби в органах місцевого самоврядування. Що стосується проведення виборів та референдумів маємо зауважити, що останній Всеукраїнський референдум було проведено у квітні 2000 року, жодне з питань, що тоді набрали більш ніж 90 % підтримки населення України не було ратифіковано Верховною Радою України.

У свою чергу, вибори це дійсно інструмент за допомогою якого виборці можуть регулювати певні якісні зміни у державі та суспільстві. Проте й тут маємо проблеми, головною з яких є безвідповідальність за свою діяльність чи бездіяльність обраних кандидатів до різних рівнів рад. На нашу думку, саме одним із показників безпечного розвитку демократії є наявність у нормативно-правовій базі як адміністративної, так і кримінальної відповідальності обранців. Адміністративна – за невиконання передвиборчих програм та обіцянок, кримінальна – за діяльність або бездіяльність, що пов'язанні з виконанням повноважень депутата.

Наступним моментом є соціальність держави Україна. Слід наголосити, що тільки дві країни світу мають таке положення у своїх конституціях:

Німеччина та Україна. Досвід Німеччини у соціальному забезпеченні своїх громадян є дійсно прогресивним. Але, є надія, що після перемоги над країною-терористом Україна зможе вийти на високий рівень соціальних стандартів для своїх громадян. Проте, у громадян має бути розуміння, що таке «соціальна держава». Адже у теорії соціальної політики є два типи таких держав: держава загального добробуту та, власне, соціальна держава. Перша це така держава, яка бере на себе і несе повну відповідальність за життя кожного окремого громадянина від його народження й до смерті. Вона, за рахунок перерозподілу власних матеріальних доходів та податків, створює умови для безпечної та гідної життєдіяльності громадян. Друга – створює рівні стартові можливості для розвитку та життя своїх громадян, а громадяни, у свою чергу, організовують свою діяльність таким чином, щоб бути повноправним партнером держави у вирішенні, подоланні чи попередженні проблем, які можуть виникати у суспільстві. Це не знімає відповідальності держави за соціальне забезпечення громадян, але воно має здійснюватися відповідно до фактичних потреб.

І нарешті, правова держава. Якщо визначити дуже коротко, правова держава – це держава у якій всі рівні перед законом. Закони, у свою чергу, мають бути тотожними один одному. Не може бути такої ситуації за якої Закон України «Про статус народного депутата» має вищу юридичну силу ніж Закон «Про національну поліцію». Як депутат, так і поліцейський приймають присягу на служіння народові України. Депутат, як і поліцейський знаходиться при виконанні своїх службових повноважень. Проте, неоднозначність «недоторканності» створює умови за яких депутат Верховної Ради України може дозволити собі вчиняти протиправні дії та не підкорятися законним вимогам працівника поліції.

Наприкінці, зазначимо, що стаття 1 Конституції України є стратегічною метою нашої держави, орієнтиром для створення безпечних умов життєдіяльності суспільства. Досягнення цієї мети дасть можливість подолати внутрішні небезпеки та забезпечити стабільність функціонування системи національної безпеки, створить умови для визнання України як рівноправного актора у геополітичній площині.

Включення закордонного досвіду в дослідження громадянської освіти публічних службовців є важливим з кількох причин. По-перше, аналіз успішних прикладів з інших країн надає можливість ідентифікувати ефективні підходи та методики, які можуть бути адаптовані до українського контексту. Це дозволяє уникнути помилок і прискорити процес впровадження інноваційних освітніх практик. По-друге, вивчення закордонного досвіду сприяє розумінню глобальних тенденцій у сфері громадянської освіти та дозволяє оцінити, наскільки українські ініціативи відповідають міжнародним стандартам. По-третє, аналіз досвіду інших країн допомагає визначити потенційних партнерів для міжнародної співпраці та обміну досвідом, що може підвищити якість освітніх програм для публічних службовців в Україні.

Таким чином, інтеграція закордонного досвіду у наше дослідження сприяє комплексному розумінню питання та підвищує ефективність освітніх реформ у сфері громадянської освіти.

У Сполучених Штатах Америки впровадження громадянської освіти для публічних службовців має довгу і насичену історію, яка є невід'ємною частиною їхньої системи державного управління. Однією з найбільш значущих інституцій у цій сфері є Federal Executive Institute (FEI), який був заснований у 1968 році з метою підвищення ефективності та етичності керівництва у федеральному уряді [9].

FEI пропонує освітні програми, які спрямовані на розвиток лідерських навичок, глибоке розуміння демократичних принципів, етичних стандартів та громадянської відповідальності серед публічних службовців високого рівня. Програма передбачає всебічний підхід до освіти, який включає як теоретичну, так і практичну підготовку. Однією з ключових складових програм є інтерактивні методи навчання, що стимулюють активне залучення слухачів до обговорення та аналізу реальних кейсів з практики державного управління.

Програми FEI акцентують увагу на розумінні ролі публічного службовця в демократичному суспільстві, що передбачає глибоке усвідомлення принципів верховенства права, прозорості та підзвітності. Однією з важливих тем є також забезпечення етичної поведінки, де особлива увага приділяється питанням запобігання конфліктам інтересів, підтримці високих стандартів професійної етики та розвитку культури чесності та відкритості.

Курси, що пропонуються у рамках FEI, часто залучають експертів з різних сфер, включаючи академіків, лідерів громадянського суспільства та досвідчених державних службовців, що дозволяє забезпечити міждисциплінарний підхід до навчання. Також велика увага приділяється розвитку критичного мислення та навичок ухвалення рішень, що є критично важливими для ефективного управління в умовах сучасних викликів та змін.

Важливим аспектом програм FEI є також створення середовища для обміну досвідом і кращими практиками між службовцями з різних відомств і агенцій. Це сприяє не лише підвищенню рівня їхньої компетентності, але й зміцненню міжвідомчих зв'язків, що є важливим для координації державної політики та управління на різних рівнях.

Таким чином, досвід США у впровадженні громадянської освіти для публічних службовців, зокрема через діяльність Federal Executive Institute, демонструє комплексний і систематичний підхід, що включає розвиток професійних, етичних та громадянських якостей, необхідних для ефективного та відповідального державного управління в умовах сучасних глобальних викликів [9].

У Великій Британії громадянська освіта для публічних службовців відіграє ключову роль у забезпеченні ефективного функціонування державного апарату та підтримці демократичних принципів управління. Центральною інституцією, відповідальною за розвиток і впровадження програм

громадянської освіти, є National School of Government [10], що була заснована з метою підвищення рівня професійної підготовки державних службовців.

National School of Government пропонує широкий спектр освітніх програм, орієнтованих на розвиток управлінських навичок, етичних стандартів та громадянської відповідальності. Основний акцент у навчальних програмах робиться на підготовку службовців до роботи в умовах складного політичного та соціального середовища. Це передбачає глибоке розуміння державної політики, принципів верховенства права та забезпечення прав людини.

У Великій Британії особлива увага приділяється розвитку критичного мислення та навичок вирішення конфліктів серед публічних службовців. Це досягається через активні методи навчання, такі як рольові ігри, симуляції та обговорення кейсів. Такий підхід сприяє не лише теоретичному засвоєнню матеріалу, але й практичному застосуванню отриманих знань у реальних умовах.

Крім того, британські програми громадянської освіти для публічних службовців включають компоненти, спрямовані на розвиток лідерських якостей та навичок міжособистісної комунікації. Це особливо важливо для службовців, які працюють на керівних посадах або займаються питаннями взаємодії з громадськістю. Підвищення рівня їхньої компетентності в цих сферах сприяє зміцненню довіри до державних інституцій та підвищенню ефективності їхньої роботи.

У Сінгапурі громадянською освітою для публічних службовців займається Центральний інститут державного управління Сінгапуру (Singapore Civil Service College, CSC). Цей інститут є провідною освітньою установою, що спеціалізується на підготовці та підвищенні кваліфікації державних службовців. CSC надає широкий спектр навчальних програм, курсів та семінарів, спрямованих на розвиток лідерських якостей, стратегічного мислення, етичної свідомості та професійних навичок, необхідних для ефективного державного управління [11].

Центральний інститут державного управління співпрацює з різними місцевими та міжнародними партнерами, включаючи урядові організації, університети та приватний сектор, для забезпечення актуальності та високої якості своїх освітніх програм. Крім того, CSC активно проводить дослідження та аналізує найкращі практики в сфері державного управління, що дозволяє йому постійно вдосконалювати свої навчальні програми та методики.

Сінгапур є прикладом країни, яка успішно впроваджує громадянську освіту для публічних службовців з урахуванням специфіки своєї політичної та соціокультурної системи. Громадянська освіта в Сінгапурі спрямована на формування у публічних службовців не тільки професійних знань та навичок, але й високого рівня моральної та етичної відповідальності.

Однією з ключових особливостей сінгапурського підходу є акцент на етичне лідерство та корпоративну етику. Публічні службовці проходять спеціальні курси, які спрямовані на розвиток їхньої етичної свідомості та здатності приймати рішення, керуючись принципами справедливості, прозорості та відповідальності. Це сприяє створенню високого рівня довіри між

державою та громадянами.

У Сінгапурі велике значення надається безперервному професійному розвитку публічних службовців. Існує система регулярного підвищення кваліфікації та атестації, яка включає як внутрішні, так і міжнародні програми обміну досвідом. Це дозволяє службовцям постійно оновлювати свої знання та навички, враховуючи сучасні тенденції та кращі практики у сфері державного управління.

Значну увагу в Сінгапурі приділяють розвитку навичок стратегічного мислення та управління змінами. Публічні службовці навчаються аналізувати складні суспільні проблеми, розробляти довгострокові стратегії та ефективно впроваджувати зміни. Це особливо важливо в умовах швидких економічних та технологічних змін, які вимагають від службовців гнучкості та інноваційного підходу [11].

Іншим важливим аспектом сінгапурської моделі є тісна співпраця між урядом, освітніми установами та приватним сектором. Ця співпраця забезпечує створення актуальних та практично орієнтованих навчальних програм, які відповідають потребам сучасного суспільства. Публічні службовці мають можливість брати участь у стажуваннях, проєктах та дослідженнях, що дозволяє їм застосовувати отримані знання на практиці. Крім того, в Сінгапурі особлива увага приділяється розвитку комунікативних навичок та вмінню ефективно взаємодіяти з громадськістю. Публічні службовці проходять тренінги з публічного виступу, переговорів та медіації, що сприяє підвищенню їхньої здатності до продуктивної комунікації з громадянами та іншими зацікавленими сторонами.

Таким чином, досвід Сінгапуру у впровадженні громадянської освіти для публічних службовців відзначається акцентом на етичне лідерство, безперервний професійний розвиток, стратегічне мислення та тісну співпрацю між урядом, освітніми установами та приватним сектором. Цей комплексний підхід сприяє формуванню висококваліфікованих та відповідальних публічних службовців, здатних ефективно виконувати свої обов'язки в умовах сучасного демократичного суспільства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших досліджень.

Дослідження показало, що громадянська освіта публічних службовців в Україні є ключовим інструментом для зміцнення демократичного врядування в умовах глобальних викликів, таких як війна, дезінформація та інтеграція до європейського простору. Аналіз літератури та практичних кейсів засвідчив, що хоча певні програми підготовки вже впроваджуються, їхня системність і масштабність залишаються недостатніми. Громадянська освіта сприяє розвитку політичної культури, правосвідомості та адаптивності службовців, що є критично важливим для ефективної роботи державних інститутів у кризових умовах, однак брак координації та державної підтримки обмежує її потенціал.

Порівняльний аналіз з міжнародними практиками виявив можливості для вдосконалення української моделі громадянської освіти через інтеграцію цифрових технологій, міжнародного досвіду та акцент на практичних

компетентностях, таких як медіаграмотність і міжсекторальна взаємодія. Глобальні виклики, зокрема війна та економічна нестабільність, підкреслюють потребу в адаптивних освітніх програмах, які б готували службовців до швидкого реагування на зміни. Водночас можливості, такі як децентралізація та співпраця з міжнародними організаціями, відкривають перспективи для створення більш гнучкої та орієнтованої на потреби суспільства системи підготовки.

Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому вивченні ефективності існуючих програм громадянської освіти через емпіричні методи, такі як опитування службовців і оцінка їхньої роботи до та після навчання. Також доцільно дослідити вплив громадянської освіти на конкретні аспекти державного управління, наприклад, прозорість чи залучення громадян до прийняття рішень. Окремим напрямом може стати аналіз потенціалу цифрових платформ у масштабуванні таких програм, особливо в умовах обмежених ресурсів і потреби охоплення віддалених регіонів України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Козлов К. І. Конституційний базис національної безпеки України. *Безпековий сектор держави: вітчизняний досвід та кращі міжнародні практики : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 5 грудня – 15 січня 2023 року*. Одеса : ВД «Гельветика», 2023. С. 53–56. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/13696/1/Моїсеєва%20Т.%20%20Безпека%20Балто-Чорн.%20Тези.pdf> (дата звернення: 15.09.2024).
2. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 15.09.2024).
3. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України № 710-р від 03 жовтня 2018 року (в редакції розпорядження Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2022 р. № 893-р). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (дата звернення: 01.04.2024).
4. Незалежний. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL: <https://bit.ly/3Xz03nw> (дата звернення: 25.03.2024).
5. Суверенний. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL: <https://bit.ly/3ZC93dz> (дата звернення: 25.03.2024).
6. Питання суверенітету, незалежності та унітаризму в рішеннях і висновках Конституційного Суду України. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/pytannya_suverenitetu_nezalezhnosti_ta_unitaryzmu_v_rishennyah_i_vysnovkah_ksu_2.pdf (дата звернення: 26.06.2024).
7. Civic Education. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/civic-education> (дата звернення: 01.04.2024).
8. Civic Education. Jennifer Rietbergen-McCracken. URL: https://civicus.org/documents/toolkits/PGX_B_Civic%20Education.pdf (дата звернення: 01.04.2024).
9. Federal Executive Institute. URL: <https://www.opm.gov/services-for-agencies/center-for-leadership-development/federal-executive-institute> (дата звернення: 01.04.2024).
10. National School of Government. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/national-school-of-government> (дата звернення: 01.04.2024).
11. Singapore Civil Service College. URL: <https://www.csc.gov.sg/who-we-are> (дата звернення: 29.03.2024).
12. School of Civic Education. URL: <https://hs.gov.ua/en/announcements/school-of-civic-education/> (дата звернення: 01.09.2024).

13. Strengthening democratic resilience through civic participation during the war and in the post-war context in Ukraine. URL: <https://www.coe.int/en/web/participatory-democracy/strengthening-civil-participation-in-democratic-decision-making-in-ukraine> (дата звернення: 02.02.2025).
14. Iskhakova, Nataliia & Chuprii, Leonid & Lyasota, Lyudmyla & Bondar, Liudmyla & Lytvynchuk, Natalia. (2020). Innovative Approaches of Political Education in Ukraine: On the Example of Developed Western Democracies. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. 9. 127. DOI: <https://doi.org/10.36941/ajis-2020-0030>
15. The future of civic education in Ukraine. Observatory of Democracy. URL: <https://od.org.ua/будущее-гражданского-образования-в-у> (дата звернення: 02.09.2024).
16. Civic Literacy in Ukraine. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/civil-literacy-ukraine> (дата звернення: 01.02.2025).
17. Lesya, Ilchenko-Syuyva & Riabtsev, Gennadii & Valerii, Tertychka. (2021). Education in Government Communications: Case of Ukraine. *E3S Web of Conferences*. 319. 01053. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202131901053>

Стаття надійшла до редакції 09.10.2024 р.

Стаття рекомендована до друку 20.11.2024 р.

Kozlov K. I.,

*PhD in Public Administration, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Public Policy,
Education and Research Institute of Public Administration
of V. N. Karazin Kharkiv National University,
4 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine*

e-mail: kostyk_1975@ukr.net <https://orcid.org/0000-0001-5688-6638>

CIVIC EDUCATION OF PUBLIC SERVANTS IN UKRAINE IN THE CONTEXT OF GLOBAL CHALLENGES AND OPPORTUNITIES

Annotation. The article explores the civic education of public servants in Ukraine as a tool for strengthening democratic governance in the face of global challenges, such as war, disinformation, and European integration, as well as opportunities, such as digitalization and international cooperation. The relevance of the topic is driven by the need to foster active citizenship, social cohesion, and improve the efficiency of public administration in the period of transformation of Ukrainian society. The author analyzes the role of civic education in the development of political culture, legal awareness and ethical standards of employees, emphasizing its importance for countering authoritarian tendencies and ensuring stability.

The study is based on a systematic approach and methods of literature analysis, comparative analysis with the experience of the United States, the United Kingdom, and Singapore, as well as a case study method for assessing practices in Ukraine. It is shown that civic education is fragmented due to a lack of consistency and state support, although it contributes to the adaptation of employees to crisis conditions. A comparison with international models emphasizes the potential of integrating digital technologies and practical competencies, such as media literacy, to improve training. Particular attention is paid to three learning paths: “about”, “for”, and “through” democracy and human rights, which form a comprehensive competence of civil servants.

The conclusions point to the need for adaptive programs and enhanced coordination to realize the potential of civic education. Recommendations include the use of international experience and digital platforms. Prospects for further research include empirical evaluation of the effectiveness of programs and analysis of their impact on transparency of governance. The article emphasizes the strategic role of education in the development of a democratic society.

Keywords: *civic education, public servants, public administration, democratic governance, global challenges, opportunities.*

REFERENCES

1. Kozlov, K.I. (2023). Constitutional basis of the national security of Ukraine. Security sector of the state: national experience and best international practices: materials of the All-Ukrainian scientific and pedagogical advanced training, December 5 - January 15, 2023. Odesa: Helvetica Publishing House, 2023. С. 53-56. URL: <http://dspace.opu.ua/jspui/bitstream/123456789/13696/1/Moiceeva%20T.%20%20Безпека%20Балто-Чорн.%20Тези.pdf> (accessed October 15, 2025). [in Ukrainian].
2. The Constitution of Ukraine. Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR). (1996). No. 30, p. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed April 15, 2024).
3. Concept for the Development of Civic Education in Ukraine. (2022). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 710-p of October 03, 2018 (as amended by Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 893-p of October 8, 2022). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text> (accessed April 01, 2024).
4. Independent. Large explanatory dictionary of the modern Ukrainian language. URL: <https://bit.ly/3Xz03nw> (accessed March 25, 2024).
5. Sovereign. Great Explanatory Dictionary of the Modern Ukrainian Language. URL: <https://bit.ly/3ZC93dz> (accessed March 25, 2024).
6. Issues of sovereignty, independence and unitarism in the decisions and conclusions of the Constitutional Court of Ukraine. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/pytannya_suverenitetu_nezalezhnosti_ta_unitaryzmu_v_rishennyah_i_vysnovkah_ksu_2.pdf (accessed June 26, 2024).
7. Civic Education. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/civic-education> (дата звернення: 01.04.2024).
8. Civic Education. Jennifer Rietbergen-McCracken. URL: https://civicus.org/documents/toolkits/PGX_B_Civic%20Education.pdf (accessed April 04, 2024).
9. Federal Executive Institute. URL: <https://www.opm.gov/services-for-agencies/center-for-leadership-development/federal-executive-institute> (accessed April 04, 2024).
10. National School of Government. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/national-school-of-government> (accessed April 04, 2024).
11. Singapore Civil Service College. URL: <https://www.csc.gov.sg/who-we-are> (accessed March 29, 2024).
12. School of Civic Education. URL: <https://hs.gov.ua/en/announcements/school-of-civic-education/> (accessed October 01, 2024).
13. Strengthening democratic resilience through civic participation during the war and in the post-war context in Ukraine. URL: <https://www.coe.int/en/web/participatory-democracy/strengthening-civil-participation-in-democratic-decision-making-in-ukraine> (accessed October 02, 2024).
14. Iskhakova, Nataliia & Chuprii, Leonid & Lyasota, Lyudmyla & Bondar, Liudmyla & Lytvynchuk, Natalia. (2020). Innovative Approaches of Political Education in Ukraine: On the Example of Developed Western Democracies. *Academic Journal of Interdisciplinary Studies*. 9. 127. DOI: <https://doi.org/10.36941/ajis-2020-0030>
15. The future of civic education in Ukraine. Observatory of Democracy. URL: <https://od.org.ua/будуще-громадянського-освічення-в-у> (accessed October 02, 2024).
16. Civic Literacy in Ukraine. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/civil-literacy-ukraine> (accessed October 01, 2024).
17. Lesya, Ilchenko-Syuyva & Riabtsev, Gennadii & Valerii, Tertychka. (2021). Education in Government Communications: Case of Ukraine. *E3S Web of Conferences*. 319. 01053. DOI: <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202131901053>

The article was received by the editors 09.10.2024.

The article is recommended for printing 20.11.2024.